

VAD KOSTAR ACKORDEN?

Dagens lönesystem i byggsektorn bygger fortfarande i hög grad på tankar och idéer från 1930-talet. Sedan dess har omvärlden och branschen förändrats. I nästan alla andra delar av näringslivet har ackorden ersatts av månadslön, allt oftare med en resultatbonus därtill.

Vad kostar ackorden?

Dagens lönesystem i byggsektorn bygger fortfarande i hög grad på tankar och idéer från 1930-talet. Sedan dess har omvärlden och branschen förändrats. I nästan alla andra delar av näringslivet har ackorden ersatts av månadslön, allt oftare med en resultatbonus därtill.

Men i byggsektorn strävar Byggnads mot precis motsatsen; att öka antalet medarbetare som ska arbeta på ackord. Byggsektorns ackord skiljer sig dessutom från ”normala” ackord och är snarare en del av ett omfattande förhandlingssystem än ett faktiskt mått på hur snabbt och bra ett bygge utförs. Dagens ackord har en mycket svag koppling till arbetslagets produktivitet. I praktiken handlar ackordssystemet i stället ofta om att komma fram till ett av Byggnads önskat löneläge.

Dagens system har en rad negativa effekter. Dit hör till exempel:

Kollektivavtalen reglerar centralt sådant som man borde kunna avtala om bättre lokalt.

Ackordens höga arbetstempo kan inverka negativt på hälsa och säkerhet.

Lönesystemet gör det svårt att beräkna arbetskraftskostnader i förväg.

Förhandlingarna skapar ideliga konflikter på byggena i samband med ackordsavstämningar varje kvartal.

Ackordens fokus på tempo och kvantitet försvårar utvecklingen mot högre kvalitet och resultat.

Ackorden ökar löneglidningen och driver därmed upp kostnadsutvecklingen i byggsektorn.

Stora administrativa kostnader p.g.a. de återkommande ackordsavstämningarna.

Går det att uppskatta vad ackordssystemets kostnader egentligen betyder – för byggsektorn och för samhällsekonomin?

Kostnader för byggföretagen

För byggsektorn och byggföretagen kan vi beräkna följande kostnader:

Extra löneglidning på grund av ackorden. Risken för maskningsaktioner och därmed viten, för att byggena inte blir klara i tid, gör att byggföretagens motståndskraft mot löneökningar minskar mot slutet av ett större projekt. Ackordssystemets konstruktion riskerar därmed att ge okontrollerbara löneökningar som försvårar en sund ekonomisk styrning av byggprojekt.

Enligt SCB:s statistik har löneglidningen i vid mening sedan 1970 i genomsnitt motsvarat 60 procent av lönekostnadsökningen. Under 1990-talet har dock löneglidningen minskat samtidigt som löneökningstakten totalt sett har gått ned. Under de senaste åren (2006 och 2007) har den avtalsmässiga löneökningen (dvs exklusive löneglidning) stigit med 2,3 respektive 2,7 procent medan den totala ökningen (inklusive löneglidning) varit 3,1 samt 4,3 procent. Löneglidningen har således uppgått till drygt 1 procent per år i genomsnitt. Det är givetvis svårt att avgöra vad som är att betrakta som en rimlig marknadsmässig löneglidning, och vad som är ”extra löneglidning” pga ackorden. En viss löneglidning finns således alltid, och ska alltid finnas. En utgångspunkt kan vara att löneutvecklingen i Bygg bör följa den i den konkurrensutsatta tillverkningsindustrin. I de grova beräkningar vi gjort av ackordssystemets effekter har vi utgått ifrån att den extra löneglidningen innebär *en extra lönekostnad på 0,5 procent per år.*

Maskning. I kollektivavtalen regleras att ackorden ska stämmas av var tolfte vecka. Havererade förhandlingar resulterar i en stupstockslön på 124 kr/tim (21.600 kr/mån). Mot allas vilja på arbetsplatsen måste företaget då kraftigt sänka den normala förtjänsten för medarbetarna. Detta resulterar ofta i maskningsaktioner, vilket blir mycket dyrbart för företagen på grund av att hela byggprojektet stannar upp även om bara en liten grupp maskar.

Andelen ackordsarbete uppgår sammantaget till cirka 20 procent av den samlade byggvolymen. Vi har antagit att varje avstämning av ackorden leder till störningar som kostar arbetstid. Eftersom ackorden stäms av var tolfte vecka, innebär detta en arbetsförlust på flera arbetsdagar per år. Detta motsvarar knappt 2 procent på 15 procent av byggvolymen. *Detta motsvarar 0,4 procent av lönesumman.*

Företagens administrativa extrakostnader för ackordssystemet. Dessa är givetvis osäkra att bedöma, men kan uppskattas till 6 procent av ackordslönekostnaden. Av detta står arbetstagarna för ca en fjärdedel. Arbetsgivarens extrakostnader är således 4,5 procent av ackordslönesumman, motsvarande ca 1,1 procent av den totala lönekostnaden. *Extrakostnaderna för ackordssystemet uppgår därmed till 1 procent av lönekostnaden.*

Sammantaget innebär detta att ackorden har en extrakostnad på cirka 1,9 procent av lönesumman per år. Den totala lönekostnadssumman i byggsektorn (hela SNI, dvs entreprenörer, installatörer etc) uppgår till cirka 90 mdr kronor. För mark-, bygg- och anläggningsarbeten är lönekostnadssumman cirka 50 mdr kronor. *Kostnaderna för ackorden kan alltså uppskattas till cirka 1.700 miljoner kronor per år för hela byggsektorn. För byggentreprenörsdelen blir motsvarande kostnad 900 miljoner kronor.* Detta gäller hela byggsektorn. För ackordsdelarna pekar beräkningarna på en extra kostnad på 15 kr/timme lågt räknat.

Till detta kommer ett antal andra faktorer vi inte kunnat beräkna. Hit hör

**mindre lojalitet mellan anställda och företag
negativ koppling mellan ackord och arbetsmiljö, byggfusk m.m.
psykosocial belastning för de anställda
ett långsammare införande av nya produktionsmetoder
ökad materialåtgång.**

Eftersom ackorden är så hårt inriktade på tempo i det aktuella byggprojektet, är det svårt för byggföretaget att införa nya metoder, eller att satsa mer långsiktigt på utbildning och personalutveckling. Samtidigt är behovet av kompetensutveckling stort i byggbranschen – kostnaden för byggfel utgör idag ca 10 procent av totalkostnaden på ett bygge.

De ständigt återkommande ackordslöneförhandlingarna/ackordsavstämningarna orsakar i stor utsträckning missämja på arbetsplatserna, vilket påverkar samarbetsklimatet och leder till en dålig psykosocial arbetsmiljö. Inte minst är arbetsledningen utsatt för mycket hårt tryck. Ackordens fokus på tempo ger även upphov till stress och ökar risken för förslitningsskador. Stressen och missämjan kan påverka byggkvaliteten negativt med missnöjda kunder som resultat.

Dessa faktorer kan alltså inte beräknas, eftersom mycket inte är mätbart samtidigt som statistik saknas för det som skulle gå att mäta. Att anta att kostnaderna för branschen är lika stora som för de mätbara faktorerna verkar dock rimligt – och är sannolikt en mycket försiktig uppskattning. *Även dessa kostnader kan alltså skattas till omkring 900 miljoner kronor för byggentreprenörsdelen och ca 1.700 miljoner kronor för hela byggsektorn.*

Slutligen kan man peka på att flertalet av de anställda i byggsektorn – och framför allt de yngre medarbetarna – inte vill ha ackord. Dessutom innebär ackordslönesystemet att företagen har mindre möjligheter att locka nya målgrupper till byggsektorn, exempelvis kvinnor som i alldeles för liten utsträckning återfinns på dagens byggarbetsplatser. **Ackordslönesystemet försvårar alltså rekryteringen till byggbranschen,** vilket är ett problem med tanke på åldersstrukturen i sektorn. Stora årskullar kommer att gå i pension under de kommande 10 åren.

Samhällsekonomiska kostnader

Stigande lönekostnader och en svag produktivitetsutveckling innebär att byggkostnaderna ökar relativt andra varor och tjänster i samhället. En annan typ av kostnader är de samhällsekonomiska effekterna av att byggande blir relativt sett dyrare och att löneökningarna i byggsektorn drar iväg. Detta gäller speciellt i högkonjunkturer med arbetskraftsbrist när lönesystemets utformning bidrar till att löneglidningen i byggsektorn ökar.

De samhällsekonomiska kostnaderna kan i korthet summeras som:

Dyrare byggande ger lägre byggvolym. Kostnadsökningarna i byggsektorn medför att också priserna måste stiga. Eftersom många beställare och kanske framför allt den offentliga sektorn har en budgetlimit blir effekten av prishöjningen lägre volym. Bostadsbrist och icke fungerande transportsystem innebär i sin tur att tillväxten i Sverige blir lägre än den annars skulle ha varit.

Risk att snabbare löneökningar i byggsektorn sprids också till andra sektorer med en allmän inflationsuppgång som följd.

Tvåra kast på byggmarknaden. Detta påverkar både byggföretagen och deras anställda negativt samtidigt som det ger en ryckighet i hela ekonomin. Detta slår i sin tur speciellt mot mindre företag med smärre resurser att klara kraftiga svängningar. Också motiven till långsiktiga satsningar samt FoU i byggsektorn försvagas.

En rapport från Sveriges Byggindustrier (BI) har summerat tillväxteffekterna av infrastruktur-satsningar. Varje satsad infrastrukturmiljard ökar näringslivets produktion med i genomsnitt 170 miljoner kronor och minskar företagens kostnader med samma belopp. Infrastrukturinvesteringar är i genomsnitt lönsamma efter ca 3 år! Det säger något om tillväxteffekterna i infrastrukturinvesteringar. Någon motsvarande analys av effekterna av bostadsinvesteringar finns dessvärre inte.

Samtidigt som bygginvesteringar är viktiga för att säkerställa tillväxten, är givetvis en allmän ekonomisk tillväxt avgörande för byggsektorn. Genom tillväxt skapas efterfrågan på nya lokaler, bostäder och anläggningar. I mycket grova drag kan man konstatera att en stabil höjning av BNP-tillväxten med 1 procentenhet på fem års sikt leder till att byggmarknaden expanderar med ca 30 mdr kronor. Historiskt sett har det behövts en BNP-tillväxt på ca 1,5 procent per år för att uppnå oförändrade bygginvesteringar, medan en BNP-tillväxt på ca 3 procent lett till ökade bygginvesteringar med ca 5-6 procent per år.

Sammanfattningsvis: Dagens ackordslönesystem leder till mätbara extrakostnader för byggsektorn på cirka 1.700 miljoner kronor per år. Andra icke mätbara extrakostnader (arbetsmiljö, rekryteringsvårigheter, kvalitetsproblem m.m.) är sannolikt minst lika stora.

Till detta kommer att de högre löneökningarna och kraftigare fluktuationerna i byggkostnader och byggmarknad, som ackordssystemet bidrar till, påverkar tillväxten i Sverige som helhet negativt. En fungerande bostadsmarknad och effektiva transportsystem är förutsättningar för tillväxten, samtidigt som en stabil tillväxt är den enskilt viktigaste faktorn för expansion i byggsektorn.